

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş: 08.11.2024 Accepted/Kabul: 22.01.2025 Published/Yayınlama: 30.01.2025

Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Depremın Travmatik Etkileri: Nitel Bir Çalışma**

Kibar YILDIRIM¹, Mücahit DİLEKMEN²

Öz

Araştırma depremin ortaokul öğrencileri üzerindeki travmatik etkilerini keşfetmek amacıyla yapıldı. Bu amaç doğrultusunda ortaokul öğrencilerinin depremi nasıl algıladıkları, depremden sonra hayatlarında nasıl bir değişim yaşandığı, travmatik yaşantıya yönelik stres düzeyini hangi faktörlerin etkilediği ve travmatik stresle nasıl başa çıktıkları sorularına yanıt arandı. Araştırma için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) modeli kullanıldı. Araştırmanın katılımcılarını 2021-2022 eğitim öğretim yılında Elazığ ilinin Merkez ilçesindeki 4 farklı okulda öğrenim gören 25 ortaokul öğrencisi oluşturdu. Araştırmada veri toplama aracı olarak ‘‘Kişisel Bilgi Formu’’ ve ‘‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’’ kullanıldı ve katılımcılardan elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edildi. Katılımcılarla yapılan bireysel görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden 5 tema ve 19 kategori elde edildi. Araştırma sonucunda; ‘‘Depremi Tanımlama’’, ‘‘Depremden Sonra Meydana Gelen Değişimler’’, ‘‘Depremın Travmatik Etkileri’’, ‘‘Travmatik Yaşantıyı Etkileyen Faktörler’’ ve ‘‘Deprem Travmasıyla Başa Çıkma’’ temalarına ulaşıldı. Araştırmada deprem yaşantısının ortaokul öğrencileri üzerinde travmatik etkiler yarattığı, yoğun korku oluşturduğu, öğrencilerin depremi hatırlatan durum ve yerlerden kaçındıkları, sarsıntıya duyarlı hale geldikleri, öfke ve uyku problemleri yaşadıkları görüldü. Öğrencilerin depremden etkilenme düzeylerine; ailenin depreme verdiği tepki yoğunluğu, ev hasarı-yıkımı, medya ve artçı depremlerin etki ettiği fark edildi. Öğrencilerin depremin travmatik etkileriyle başa çıkarken kişisel ve çevresel stratejilere başvurdukları görüldü.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Travma, Ortaokul öğrencileri, Nitel araştırma.

¹ Uzman Psikolojik Danışman Kibar YILDIRIM, MEB, Elazığ-Türkiye, yldrmkibar@gmail.com ORCID: 0000-0001-8345-2181

² Prof. Dr. Mücahit DİLEKMEN, Atatürk Üniversitesi-Erzurum, dilekmen@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-3542-6189

** Bu makale Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı kapsamında, Prof. Dr. Mücahit Dilekmen danışmanlığında 2022 yılında tamamlanan ‘‘Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Depremın Travmatik Etkileri: Nitel Bir Çalışma’’ adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Traumatic Effects of Earthquake on Secondary School Students: A Qualitative Study

Abstract

The study was conducted to explore the traumatic effects of the earthquake on middle school students. For this purpose, answers were sought to the questions of how middle school students perceived the earthquake, how their lives changed after the earthquake, which factors affect the stress level towards traumatic experience and how they cope with traumatic stress. The phenomenology model, one of the qualitative research methods, was used for the study. The participants of the study consisted of 25 secondary school students studying in 4 different schools in the central district of Elazığ province in the 2021-2022 academic year. "Personal Information Form" and "Semi-structured Interview Form" were used as data collection tools and the data obtained from the participants were analyzed by content analysis. Five themes and 19 categories were obtained from the data obtained as a result of individual interviews with the participants. As a result of the research; "Defining the Earthquake", "Changes After the Earthquake", "Traumatic Effects of the Earthquake", "Factors Affecting the Traumatic Experience" and "Coping with Earthquake Trauma" themes were reached. In the study, it was seen that the earthquake experience created traumatic effects on middle school students, caused intense fear, students avoided situations and places that reminded them of the earthquake, became sensitive to shaking, and experienced anger and sleep problems. It was realized that the intensity of the family's reaction to the earthquake, home damage-destruction, media and aftershocks affected the students' level of being affected by the earthquake. It was observed that students used personal and environmental strategies to cope with the traumatic effects of the earthquake.

Keywords: Earthquake, Trauma, Secondary school students, Qualitative research

1. GİRİŞ

Deprem felaketi doğal afetler içerisinde etkilenen kişi sayısı bakımından Türkiye’de ve Dünya’da ilk sırada bulunurken aynı zamanda farklı doğal afetlere de yol açabilmektedir. Depremler doğal afetler içerisinde en fazla zarar ve yıkıma neden olan afetlerdir ve meydana geldikleri coğrafyada yarattıkları fiziksel ve yapısal yıkımın dışında insanların hayatlarını derinden sarsan ciddi ruhsal etkiler de yaratmaktadır (Aker, 2006; Aker, 2012; Altun, 2018; Süzen, 2015). Bir deprem ülkesi olarak anılan Türkiye’de, nüfusun % 95’i, endüstriyel yatırımların % 75’i deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bu durum meydana gelen depremlerin fiziksel, toplumsal ve psikolojik etkilerini arttırmaktadır (Aker, 2006; Aker, 2012; Sabuncuoğlu vd., 2003). Bu etkilerden biri de depremlerin yarattığı bireysel ve toplumsal travmadır (Balcı, 2016).

Bireylerin fiziksel ve ruhsal varlığını zedeleyen her türlü olay veya durum anlamında kullanılan ‘‘travma’’ kavramı 1900’lü yıllara kadar sadece fiziki yaralanmaları nitelendirme için kullanılırken travmanın ruhsal etkilerinin olabileceği düşüncesi savaş yaşantısı olan askerlerde gözlemlenen belirtiler

ile gündeme gelmiştir (Dalenberg vd., 2017; Giller, 1999; Kokurcan ve Özsan-Hüseyin, 2012). İlk olarak Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının 3. baskısında (DSM-3, 1980) tanımlanan travma kavramı, herkes için rahatsızlık veren olumsuz durum ve olaylarla açıklanmıştır. İlerleyen yıllarda DSM-5'te Travma ve Stresörlerle İlişkili Bozukluklar bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanana travma tanımına; travmatik durumla doğrudan, dolaylı ve tank olarak karşılaşmak, cinsel şiddet, mesleki maruziyetler konuları da eklenmiştir (DSM-5, 2014; Çolak vd., 2010).

Travmaya yol açan olaylar farklı kaynaklarda farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan en yaygınları; insan eliyle ortaya çıkan travmalar, doğal afetler, kazalar; bireysel travmalar, toplumsal travmalar; tekil travmalar, süreğen travmalar sınıflandırmalarıdır. Farklı travmatik olaylar incelendiğinde, etkilenen kişi sayısının fazlalığı, uzun süreli toplumsal etkileri ve bir sürece yayılması nedenleriyle üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biri depremlerin neden olduğu travmadır (Aker, 2012). Tahmin edilemeyen ve ansızın gerçekleşen depremlerin yarattığı enkaz, ölüm ve yaralanma sonucu oluşan travmatik etkiler şok anında seyrek ortaya çıkmakta ancak sonraki süreçlerde akut ve kronik bozukluklara neden olabilmektedir (Gülbağçe ve Kurt, 2019; Sabuncuoğlu vd., 2003). Deprem felaketinden sonra en yaygın seyreden ruhsal bozukluk Travma Sonrası Stres Bozukluğudur. Depremden sonra bireylerde TSSB tepkileri; yeniden yaşantılama-duygusal donukluk, uyarılmışlık ve disosiyatif belirtiler-kaçınma belirtileriyle ortaya çıkmaktadır (Hacıoğlu vd., 2002). TSSB dışında bireylerde; Akut TSSB, depresyon, somatoform bozukluklar, kaygı bozuklukları, patolojik yas tepkileri de görülebilmektedir (Karabulut ve Bekler, 2019). Aynı yaşantıya sahip olmalarına rağmen deprem felaketi ile karşılaşan her bireyde depremin olumsuz ve travmatik etkileri aynı düzeyde görülmemektedir. Depremden etkilenme düzeyi üzerinde; enkaz altında kalma, yaralanma, depremde yakın kaybının varlığı, ev yıkımı ve travmatik görüntülere maruz kalma faktörleri etki göstermektedir (Ataç ve Özsezer, 2021; Ohnuma vd., 2023).

Kişilerin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden, yaşam standartlarını ve düzenlerini olumsuz etkileyen deprem felaketi, çocuk ve ergenlerde duygusal ve ruhsal problemlere yol açabilmektedir (Kalyoncu, 2003; Khan vd., 2023; Raccenello, 2023; Wibowo vd., 2023). Deprem felaketinden sonra huzursuzluk, kaygı, korku, kendini ifade edememe ve yas tepkileri belirtileri yaşayan çocuklarda yetişkinlerde olduğu gibi travma sonrası stres bozukluğu, duygu durum ve kaygı bozuklukları oluşma riski ortaya çıkmaktadır (Özkan ve Çetinkaya-Kutun, 2021). Yaşadıkları yerden ve alıştıkları düzenden deprem nedeniyle uzaklaşmak zorunda kalan ve yakınlarını kaybetme riskini fark eden çocuklar umutsuz, güvensiz ve karamsar hissedebilmekte ve kaygı, yoğun korku, panik atak, uyku sorunları, ebeveyninden ayrı kalamama, kapalı alana ve eve girmek istememe belirtileri gösterebilmektedir (Ataç ve Özsezer, 2021; Nagae ve Nagano, 2023). Ortaya çıkan bu belirtiler deprem felaketinin çocuklar için anlamlandırmaya çalıştıkları karmaşık bir deneyim olmasından da kaynaklanmaktadır (Kalyoncu, 2003;

Nagae ve Nagano, 2023). Yetişkin bireylere nazaran olayları algılama, değerlendirme ve kendilerini ifade etmede deneyimsiz olan çocuklar deprem gibi yıkım ve ölüm ile sonuçlanan olaylara karşı savunmasızdırlar (Dönmez-Yıldırımhan, 2024; Özer vd., 2024; Shidiqi vd., 2023). Çocukların depremin travmatik etkilerini daha şiddetli hissetmelerine neden olan bir etken de sorunlarla başa çıkma becerilerinin gelişmemiş olmasıdır (Bulut, 2009; Nakajima, 2012; Powell vd., 2021).

Türkiye’de son yıllarda şiddetleri ve etki alanları ulusal boyutta olan pek çok deprem gerçekleşmiştir. Meydana gelmiş ve meydana gelmesi beklenen depremler bireyler ve toplumlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta, ülke coğrafyasının önemli bir bölümünün deprem riski taşıması deprem gerçeğine yönelik önlem almayı zorunlu hale getirmektedir (Tuncer vd., 2021). Ülkemizde 1999 Marmara Depreminden sonra depremin neden olduğu travma ve TSSB konularında araştırmalar yaygınlaşmış ancak son yıllarda yapılan araştırmaların genelinde üniversite öğrencileri ve yetişkinlerle çalışılmıştır (Aykaç vd., 2024; Demir- Yıldız ve Demir-Öztürk, 2023; İmik ve Aydoğdu, 2023; Koçer ve Koçak, 2024; Özdemir, 2024; Sarıgül, 2023; Uygur, 2024). Ülker ve diğerleri (2023) tarafından yapılan ‘‘Türkiye’de Deprem Psikolojisi ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Analizi’’ başlıklı çalışmada 2013-2023 yılları arasında Türkiye’de deprem sonrası psikolojisi ile ilgili Ulusal Tez Merkezi ve ULAKBİM veri tabanlarında yer alan çalışmalar incelenmiş, değerlendirilen 31 araştırmanın yalnızca birinde çocuklarla, beşinde ergenlerle çalışıldığı görülmüştür. Oysa depremin çocuklar üzerinde travmatik etkiler oluşturduğu ve uzun süreli psikolojik sorunlara yol açabildiği bilinmektedir (Yang vd., 2003). Depremin felaketinin çocuklar üzerindeki travmatik etkilerini derinlemesine keşfetmek, duygusal ve ruhsal sorunları arttıran faktörlerin bilincinde olmak, deprem yaşantısı olan çocukların bu zorlayıcı deneyimle nasıl başa çıktığını fark etmek ebeveynler, öğretmenler ve ruh sağlığı uzmanlarına depremin travmatik etkileriyle başa çıkma noktasında yol gösterecektir. Araştırmayla ulaşılan bulguların okullarda gerçekleştirilecek koruyucu ve önleyici çalışmaları geliştirmesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerinde yapılacak çalışmalara yol göstererek fayda sağlaması amaçlanmıştır.

Ortaokul öğrencileri üzerinde deprem felaketinin nasıl travmatik etkiler yarattığını derinlemesine keşfetmek amacıyla yapılan araştırmada aynı zamanda öğrencilerin depreme yönelik algılarının, depremin yaşamlarını ne derece etkilediğinin, travmatik stres düzeyini hangi faktörlerin arttırdığının ve travmatik stres yaşantısıyla nasıl başa çıktıklarının keşfedilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede araştırma sorusu; ‘‘Deprem felaketini yaşayan ortaokul öğrencilerinin deneyimleri nelerdir?’’ şeklinde oluşturulmuştur. Yapılan araştırma ile şu alt sorulara ilişkin öğrenci görüşleri alınmıştır.

- Elazığ Depremini yaşayan ortaokul öğrencileri depremi nasıl tanımlamaktadır?
- Öğrencilerin yaşamları nasıl değişmiştir?
- Öğrencilerin travmatik yaşantıya yönelik stres durumunu etkileyen faktörler nelerdir?
- Öğrencilerin travmatik stres yaşantısıyla başa çıkma deneyimleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni ile yürütülmüştür. Fenomenoloji deseninde, farkında olunan ancak derinlemesine bilgi sahibi olunmayan olguların, yaşantısı olan bireylerin deneyimlerinde açıklanmaya çalışılması amaçlanmaktadır (Büyüköztürk, 2020). Bu desenin temel amacı bir olgu ile (fenomen) ilgili öznel tecrübeleri ve deneyimleri, genel özellikteki bir açıklamaya ulaştırmaktır (Creswell, 2016). Bu çalışmada deprem yaşantısı bir olgu olarak ele alınmış, benzer deneyime sahip katılımcılardan elde edilen verilerle bu olgunun derinlemesine keşfedilmesi amaçlanmıştır (Patton, 2018).

Katılımcılar

Katılımcılar araştırmaya, örneklemin araştırma problemiyle ilgili belirlenen özelliklere sahip kişi, durum ve olaylardan seçilmesi olarak tanımlanan ölçüt örnekleme yöntemi (Büyüköztürk, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2000) kullanılarak dahil edilmiştir. Yapılan çalışmada katılımcıların sahip olması gereken ölçütler şu şekildedir:

- (24 Ocak 2020) Elazığ Depremini yaşamış olmak,
- Deprem en çok etkilediği Merkez ilçesinde bulunmak,
7. ve 8. sınıf kademesinde öğrenim görmek (Araştırma verileri 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında toplandığı için depremi ortaokul çağında deneyimleyen 7. ve 8. sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir)

Bu ölçütleri karşılayan 25 ortaokul öğrencisi araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Çalışmanın katılımcıları, Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesindeki Elazığ il merkezindeki farklı özellikteki 4 ortaokulda öğrenim gören (12 erkek, 13 kız) öğrencilerden oluşmaktadır. Yaşları 11 ile 12 arasında değişen ($M = 11.6$; $SD = 0.5$) öğrencilerin 10'u 7. sınıf ve 15'i de 8. sınıf öğrencisidir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1' de, katılımcı sayısının öğrenim gördükleri okul türü ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine ve Depremle İlgili Yaşantılarına Ait Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Sınıf	Ev Hasar Durumu	Yaşanılan Yer	Okul Hasar Durumu	Okul Değişimi	Yakınını Kaybetme Durumu	Psikolojik Destek Alma
-----	----------	-------	-----------------	---------------	-------------------	---------------	--------------------------	------------------------

K1	K	7	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K2	K	7	Yıkıldı	Konteyner	Hasarsız	Hayır	Hayır	Evet
K3	K	8	Orta	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K4	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K5	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Yıkıldı	Evet	Hayır	Hayır
K6	E	7	Orta	Farklı ev	Hasarsız	Evet	Hayır	Hayır
K7	K	8	Hasarsız	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K8	E	8	Az	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K9	K	8	Az	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K10	E	8	Yıkıldı	Konteyner	Yıkıldı	Evet	Hayır	Hayır
K11	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Evet	Hayır	Hayır
K12	K	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Evet	Hayır	Evet
K13	K	8	Yıkıldı	Farklı ev	Yıkıldı	Evet	Hayır	Hayır
K14	K	8	Hasarsız	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K15	E	8	Orta	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K16	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K17	K	7	Az	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Evet
K18	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K19	E	7	Yıkıldı	Konteyner	Yıkıldı	Evet	Hayır	Hayır
K20	K	7	Yıkıldı	Konteyner	Yıkıldı	Hayır	Hayır	Evet
K21	K	7	Yıkıldı	Konteyner	Yıkıldı	Hayır	Hayır	Hayır
K22	E	8	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K23	K	7	Yıkıldı	Farklı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K24	E	7	Az	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır
K25	K	7	Az	Aynı ev	Hasarsız	Hayır	Hayır	Hayır

Tablo 2. Katılımcı Sayısının Okullara ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Okul	7. Sınıf	8. Sınıf
A Okulu	6 Katılımcı	5 Katılımcı
B Okulu	1 Katılımcı	5 Katılımcı
C Okulu		5 Katılımcı
D Okulu	3 Katılımcı	
Toplam	10 Katılımcı	15 Katılımcı

Katılımcıların öğrenim gördüğü A Okulu Elazığ il merkezinde bulunmakta ve birçok yerleşim yerinden farklı öğrenci popülasyonunu barındırmaktadır. B Okulu depremde sonra hasarlı olduğu nedeniyle yıkılmış; öğrenci ve öğretmenler farklı bir okul binasında eğitim-öğretime devam etmişlerdir. C Okulu yanında depremedelerin yaşadıkları konteyner kent bulunmaktadır. D Okulu depremde sonra hasarlı olduğu gerekçesiyle yıkılmıştır. Yeniden inşa edilen okulun öğrenci ve öğretmenleri bir yıl süreyle farklı bir okul binasında eğitime devam etmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri bireysel görüşme tekniği ile toplanmıştır. Öğrencilerle yapılan bireysel görüşmelerde araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır.

Süreç

Araştırma süreci Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan (06.01.2022/33) ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünden okullarda araştırmanın yürütülmesine dair gerekli izinlerin alınmasıyla başlamıştır. Elazığ'ın Merkez ilçesindeki 4 ortaokul sahip oldukları özellikler nedeniyle (Tablo 2) araştırmaya dahil edilmiştir. Belirlenen okullarda ilk olarak okul müdürlükleri ve rehberlik servisleri ile iletişime geçilmiş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir.

Gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen öğrencilere ulaşılmış ve bu öğrencilere araştırma amacı, süreci ve gizlilik hakkında bilgi verildikten sonra öğrenci velileri ile iletişime geçilmiştir. Araştırma amacı, süreç, gizlilik, hakkında bilgi verilen velilerden sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Yapılacak görüşmelerde alınacak ses kayıtları için öğrenci ve veliler bilgilendirilmiş ve kendilerinden sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Görüşmeler ortalama 10-15 dk sürmüştür. Yapılan görüşmeler sonunda katılımcılardan birinin örneklem ölçütlerine uymadığı fark edilmiş (Ön görüşmede depremi yaşadığını belirten katılımcı kendisi ile yapılan bir sonraki görüşmede deprem anında farklı bir şehirde olduğunu ifade etmiştir) bu görüşmeden elde edilen veriler veri setine dahil edilmemiştir. Araştırmaya 25 katılımcının verisi dahil edilmiştir. Araştırma raporunu katılımcıların gizliliğini ihlal edecek her türlü bilgi çıkarılmış ve katılımcılara (K1, K2, K3,, K25) kod isimler verilmiştir.

Veri Analizi

Araştırmayla elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Derin bir işlemin söz konusu olduğu içerik analizinde araştırma amacına uygun temalar; deşifre, kodlama, kategorileştirme ve tema oluşturma basamaklarıyla oluşturulmaktadır (Çelik vd., 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2000). Araştırmada içerik analizi MAXQDA 2020 veri analiz programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada veri analizi katılımcılarla gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin ses kayıtlarının deşifre edilmesiyle başlamıştır. Katılımcı ifadelerinin birebir olacak şekilde deşifre edilmesiyle metine dönüştürülen veriler kodlanarak analiz sürdürülmüştür. Veri seti kodlandıktan sonra, kodların ifade ettikleri ortak anlam bağlamında kategoriler oluşturulmuştur. Ana kategorilerin karşılaştırılıp birleştirilmesiyle temalar oluşturularak veri analizi tamamlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlilik

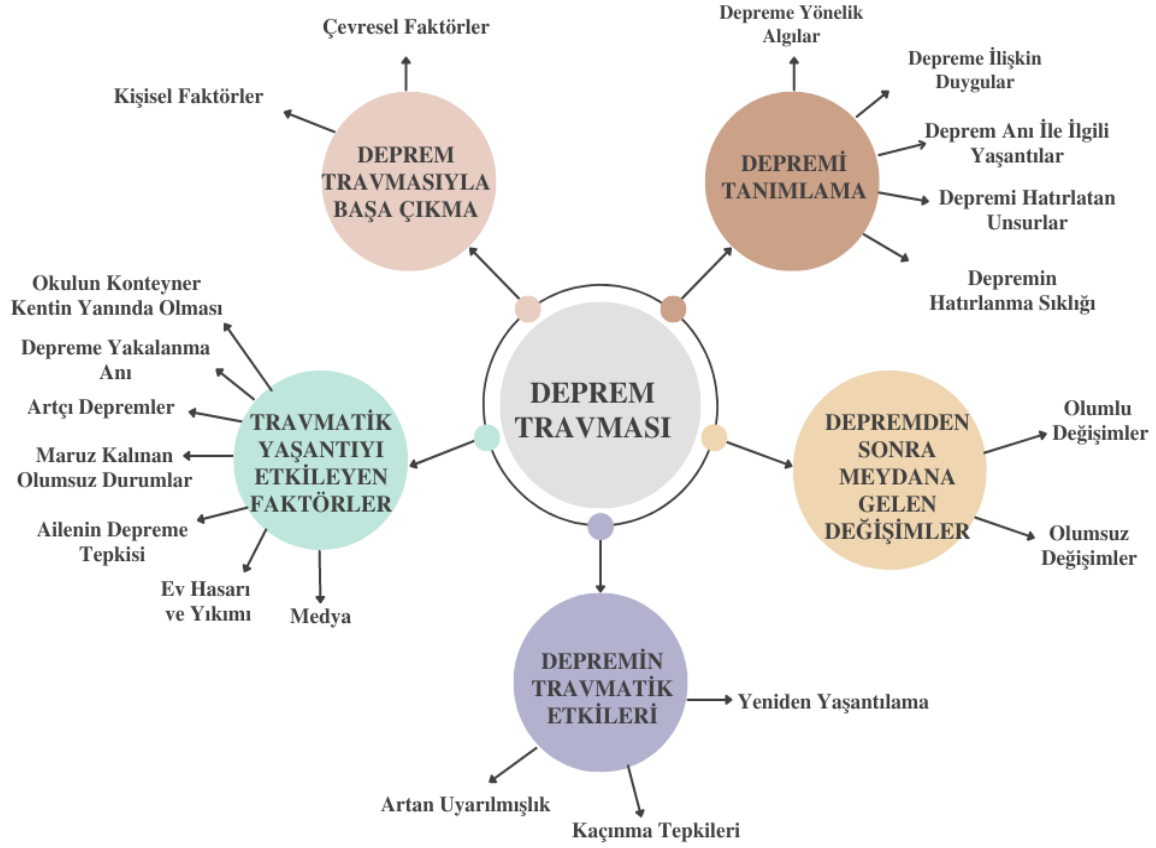
İlk olarak yapılan çalışmanın öncesinde araştırmacı; nitel araştırma becerisini arttırmak, araştırmayı etkin bir şekilde tamamlamak, çalışmanın geçerlilik ve güvenirlilik düzeyini arttırmak amacıyla; TÜBİTAK 2237-A Eğitim Bilimleri Temel Alanında Lisansüstü Öğrenim Gören Öğrencilerin Nitel Araştırma Becerilerinin Geliştirilmesi Projesine dahil olmuştur.

Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla; inandırıcılık, güvenilirlik, aktarılabirlik ve teyit edilebilirlik alt boyutlarında stratejiler izlenmiştir (Ahmed, 2024). Araştırmanın inandırıcılığı kapsamında katılımcılarla yapılan bireysel görüşme dökümleri nitel veri analizi konusunda uzman iki kodlayıcı tarafından kodlanmış ve ilk kodlamanın ardından kodlayıcılar bir araya gelerek kodlar arasındaki benzerlikleri tespit edip temalara karar vermişlerdir. İlk olarak 4 tema ve 28 başlangıç kodu belirlenmiş, daha sonrasında kodlar arasındaki benzerlikler göz önüne alınarak yakın anlamlı kodlar birleştirilmiş, depremden sonra meydana gelen duygusal-psikolojik tepkiler başlangıç kodu alt kodları ile birlikte depremin travmatik etkileri temasını oluşturmuştur. Nihai olarak 5 tema ve 19 kategoride fikir birliği sağlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği kapsamında katılımcı teyidine başvurulmuş, böylece araştırma raporlanmadan önce varsa hataların düzeltilmesini ve katılımcı ifadelerinin yanlış yorumlanma riskini ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Patton, 2018). Katılımcı teyidi yapılan her görüşme sonucunda katılımcıya görüşmenin kapsamlı bir özetinin yapılması ve bu özetin katılımcı tarafından onaylanması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın aktarılabirliği kapsamında araştırmaya katılacak katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiş ve katılımcı ifadeleri raporda detaylı bir şekilde sunulmuştur. Bu sayede zengin ve yoğun betimlemelerin araştırmanın net bir şekilde anlaşılmasını sağlamamak hedeflenmiştir (Creswell, 2016). Araştırmanın teyit edilebilirliği kapsamında araştırma sorularının hazırlanması ve örnekleme kriterlerinin belirlenmesi aşamalarında uzman görüşüne başvurulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırma sonucunda 5 tema ve 19 kategoriye ulaşılmıştır. Ulaşılan temalar; *Depremi Tanımlama, Depremden Sonra Meydana Gelen Değişimler, Depremın Travmatik Etkileri, Travmatik Yaşantıyı Etkileyen Faktörler* ve *Deprem Travmasıyla Başa Çıkma*’dır. Ulaşılan temalar ve kategoriler Şekil 1 de sunulmuştur.

Şekil 1. Ulaşılan Temalar ve Kategoriler

Depremi Tanımlama Temasına Ait Bulgular

Bu tema ortaokul öğrencilerinin deprem yaşantısından sonra depremi nasıl tanımladıkları ve nasıl anlamlandırdıklarını içermektedir. Katılımcıların depremle ilgili deneyimleri, depremi tanımlamaları ve betimlemeleri üzerinde depreme yönelik algıları, depreme ilişkin duyguları, deprem anı ile ilgili yaşantıları, depremin hatırlanma sıklığı ve depremi hatırlatan unsurlar etkilidir. Katılımcılar tarafından deprem; doğal afet, ölüm, yıkım ve şiddetli sarsıntı olarak tanımlanmış ve algılanmıştır. K9, depremi “Tabi ilk defa böyle büyük bir deprem gördüm çok şaşkınlık geçirdim. İnsan ilk başta öyle bir sarsıntıyla karşılaşınca büyük bir şaşkınlık ve korku yaşıyor. Deprem ölümü hatırlatıyor. Aileni kaybedebiliyorsun, sallantı yüzünden psikolojik sorunlar olabiliyor. Böyle korku, tedirginlik.” sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılar gerçekleşen depremden sonra; korku, tedirginlik, çaresizlik, şok, kaygı, üzüntü, umutsuzluk duygularını yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların yaşadıkları yoğun korkuyu büyük oranda deprem anında ve sonrasında hissettikleri görülmüş ve katılımcılar hissettikleri korkunun

nedenlerini; depremin tekrarlanması, enkaz altında kalmak ve yakınlarını kaybetmek şeklinde açıklamışlardır. K3 bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Gerçekten çok korktum o dakika. Yani ölmek korkusu değil de sanki yanımda yanımdakilere bir şey olacak diye. Bir de buna kendi can korkum birleşince gerçekten çok kötü oluyor. Bizim evde 56 yıllık bir ev. Ve yıkılması çok...(sessizlik) Zaten böyle bir deprem daha olsa yıkılacak ev üstümüze. Üstümüze yıkılma korkusu, altında kalma korkusu bir de üstüne yanımdaki insanlar ölme ve kendi can korkum birleşince deprem gerçekten çok kötü bir şeye dönüşüyor.

Katılımcıların depremi tanımlarken; depremle ilgili deneyimlerinden ve deprem anı ile ilgili yaşantılarından etkilendikleri, depremle ilgili deneyimlerini; deprem anı, çılgınlık, telaş ve kendini rüyadaymış gibi hissetme durumları ile ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılar tarafından yoğun olarak; deprem anındaki yaşantıların ve deprem anında duydukları yüksek seslerin ve çılgınlıkların kendilerini nasıl etkilediği ifade edilmiştir. K20 deprem anındaki yaşantılarını şu şekilde açıklamıştır:

Deprem deyince o gün deprem olduğunda dışarı çıktığımda o caddedeki sesler sürekli aklıma geliyor. Bizim deprem olduğu zaman böyle evden çıkarken sanki yukardan taş geliyor gibi oluyordu. Çok korktum böyle dışarı çıktığımda sanki her şey rüya gibiydi. Böyle herkes her yerde bağıırıyordu. Çok korktum.

Katılımcıların depremi sık sık anımsadıkları, depremi hatırlatan faktörlerin; depreme yakalanan yer-mekan, depremin meydana geldiği ay-gün-saat, konteyner kent, yıkım-yıkıntılar, depremle ilgili konuşmalar, haberler-sosyal medya, artçı depremler ve İzmir Depremi olduğu görülmüştür. Katılımcılar tarafından televizyon ve sosyal medyada karşılaştıkları haber ve içerikler ile depreme yakalandıkları mekan ve durumların hatırlatıcı unsurlar arasında en çok belirtilen unsurlar olduğu belirtilmiştir. K8 kendisine depremi hatırlatan faktörü ‘‘Mesela ben dershaneye gidiyorum. Dershaneden dönerken arkadaşlarla Mustafapaşa Mahallesinden kestirmeden gidiyoruz. Dedemlerin eski evi ordaydı o ev de yıkıldı. Ondan dolayı hatırlatıyor.’’ sözleriyle açıklamıştır. K12 depremin yıldönümünün kendisi üzerindeki etkisini, ‘‘ Bir de her yıl geliyor ya o gün geldiğinde korkuyorum yine deprem olacak diye.’’ sözleriyle ifade etmiştir.

Depremden Sonra Meydana Gelen Değişimler Temasına Ait Bulgular

Bu tema depremin yaşantısının katılımcıların hayatlarında meydana getirdiği değişimleri içermektedir. Depremi katılımcıların kendilerinde, çevrelerinde ve hayatlarında olumlu ve olumsuz değişimler yarattığı görülmüştür. Katılımcılardan bazıları depremden sonra hayatlarında bir takım olumlu-pozitif değişimler olduğunu, kişisel olarak bazı yönlerden gelişim gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar depremden sonra kendilerinde var olan iyi niteliklerin gelişim gösterdiğini,

daha öncesinde sahip olmadıkları birtakım erdemlere sahip olduklarını; empati, sorumluluk, sabırlı olma, minnet-şükran duyma ve soğukkanlı olma erdemlerinin kendilerinde deprem yaşantısından sonra gelişme gösterdiğini belirtmiştir. K6 depremden sonra kendisinde oluşan olumlu değişimleri şu sözlerle açıklamıştır:

Depremden sonra kendimi geliştirmeye karar verdim. Huylarımı düzeltmeye, aileme saygılı, sevgili, kardeşime sorumluluk aldım. Eskiden sabırsızdım şimdi biraz sabırlı olmayı öğrendim. Şu kelime hep aklıma takılıyordu sabrın sonu selamettir. O sözü aklıma yazdım, o sözü kafama taktım bende sabırlı olacağım dedim.

Bazı katılımcıların depremden sonra taşındıkları daha yeni-sağlam evlerin kendilerini güvende hissetmelerine neden olduğu görülmüş, zorunlu olarak yaptıkları çevre değişikliklerinin eski çevrelerine göre daha olumlu şartlara sahip olmalarına yol açtığı fark edilmiştir. Katılımcılar deprem deneyiminden sonra deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapmaları gereken doğru ve güvenilir davranışlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. K7 deprem deneyiminin kendisine olan katkısını şu sözlerle açıklamıştır:

Aslında bir taraftan da iyi oldu desem çok saçma olacak tabi ki olmasaydı çok daha iyi olurdu bu kadar kişi ölmezdi ama ben de artık bir şey kazanmış oldum. Artık eski hareketlerimi yapmıyorum mesela, deprem olduğu zaman ne yapacağımızı biliyorum. Şu an kendimi daha hazır hissediyorum. Şu an olsa ilk defa davrandığım gibi davranmam yani. O yüzden o zamanki gibi durmam, çok kapan yaparım. Daha dikkatli olmam ve ani refleksler yapmam gerektiğini öğrendim. Mesela deprem anında ses, gürültü yapıyordum artık onları yapmam çünkü yaşadıktan sonra onun hata olduğunu öğrendim.

Katılımcıların bazıları depremden sonra meydana gelen değişimleri olumsuz olarak değerlendirmiştir. Bu olumsuz değişimlerin kişisel, fiziksel ve çevresel özellikte olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Olumsuz değişimlerin yoğun olarak kişilik özellikleri üzerinde meydana geldiği görülmüştür. Katılımcılar kendilerinde depremden sonra meydana gelen olumsuz değişimleri; güvensizlik, panik, korku, tedirgin ruh hali olarak ifade etmişlerdir. K14 depremden sonra kendisinden meydana gelen değişimi ‘‘Ben mesela böyle daha panik bir kişi olmaya başladım. Ufak bir olayda bile böyle çok korkmaya başladım. Aslında ben böyle olaylara hep pozitif yaklaşırdım ama şu an çok negatifim. ‘’ sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılar depremden sonra gerçekleşen zorunlu ev-okul değişimini, konteynerde kalmayı ve çevrede meydana gelen değişim-yıkımı olumsuz fiziki değişim olarak tanımlamıştır. K23 depremden sonra yaşadığı olumsuz değişimi ‘‘Hayatımda her şey değişti. Depremden arkasından her şey art arda

geldi. Bizim taşınmamız, başka bir kiralık eve yerleşmemiz, orayı toparlamamız, ondan sonra yine başka bir yere taşınmamız. Ordan oraya gitmemiz böyle aşırı derecede çok şey kötü oldu benim için.” sözleri ile özetlemiştir.

Katılımcılardan bazıları sosyal çevrelerinin değişmesinden kaynaklanan sorunları ifade etmiş, bu sorunları taşınmak ve okul değiştirmek zorunda kalma olarak tanımlamışlardır. Eski arkadaşlarını özleyen yeni çevrede olumlu arkadaşlıklar kuramayan katılımcılar için bu durum rahatsız edici olmuştur. K11 depremden sonra sosyal çevresinde olan olumsuz değişimi şu sözlerle açıklamıştır:

Çoğu arkadaşımınla bir araya gelemedim. O binada 13 senelik 7 senelik birçok arkadaşım vardı hepsinden ayrı kaldım. Şimdi sadece belli zamanlarda görüşebiliyorum ama o zamanlarda hep görüşebiliyordum ve o arkadaşlarım gerçekten güzel insanlardı. Buraya geldiğimiz zaman oradaki çevre pek bana göre bir çevre değildi, böyle çok fazla iftiralar falan oluyordu o yüzden orası pek fazla hoşuma gitmiyor.

Depremın Travmatik Etkileri Temasına Ait Bulgular

Bu tema katılımcılarda depremden sonra meydana gelen travmatik etkileri içermektedir. Deprem felaketinden sonra katılımcıların yeniden yaşantılama, kaçınma tepkileri ve artan uyarılmışlık belirtileri verdikleri görülmüştür. Katılımcılar tarafından en yoğun ifade edilen belirti yeniden yaşantılama belirtileridir. Yeniden yaşantılama belirtileri katılımcıların depremle ilgili duygu, düşünce ve davranışların istemsizce hatırlanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların verdikleri bu belirtiler, duygusal-psikolojik tepkileri ve fizyolojik tepkileri içermektedir. Bazı katılımcılar gerçekleşen depremden sonra deprem anı ile ilgili flasbackler (geri dönüşler) yaşamışlardır. Katılımcılarda yoğun olarak depremin tekrarlanacağı düşüncesinin olduğu fark edilmiştir. K11 depremi hatırladığı zaman yaşadıklarını “Kalbim hızlı atmaya başlıyor, terliyorum. Kendimi korkmuş gibi hissediyorum. Ayaklarım titriyor, deprem korkusunda kaçıp bir yerlere saklanıyorum.” sözleriyle ifade etmiştir. K10 ise depremin kendisi üzerindeki etkisini “Yani hep aynı zaman olacak gibi sanıyordum. Kanepe sallanınca deprem olacaktı gibi kendimi dışarı atıyordum.” sözleriyle anlatmıştır.

Katılımcıların depremden sonra depremi yaşadıkları yerlerden, kendilerine depremi hatırlatan mekan ve durumlardan kaçındıkları görülmüştür. Katılımcıların en yoğun olarak verdikleri tepkiler; depremi yaşadığı eve girmek istememe, yalnız ve aileden ayrı kalmama olmuştur. K17 depremden sonra verdiği kaçınma tepkilerini şöyle özetlemiştir:

Deprem oldu, deprem olduktan sonra tekrardan deprem olacak diye düşündüm. Korktum. Ondan sonra mesela eve, yaşadığım eve girmek istemiyordum. Beni zorladılar ama gitmedim. Ben o evden korkuyordum. Teyzemgilde kalıyordum. Ondan sonra annemgil zorla götürdü.

Orda kaldım. Hala daha deprem olacak diye düşünüyorum. Gece yatarken sanki böyle deprem oluyor gibi hissediyorum. Ondan sonra hala daha korkum var.

Bazı katılımcılar depremden sonra deneyimleriyle ilgili anılarını hatırlamakta zorluk yaşamışlardır. K25 deneyimlerini ‘‘Yani aklımda kalanlar çok korktuğumuz ve herkesin böyle dışarı çıkıp endişelenmesi. İşte o sırada çok endişelendiğim için şu an pek bir şey hatırlamıyorum.’’ sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılar depremden sonra sarsıntıya duyarlılık geliştirmişlerdir. K23 kendisinde depremden sonra meydana gelen artan uyarılmışlığı şu sözlerle özetlemiştir:

Mesela annem arada sırada hafif bir deprem olduğu zaman bize deprem diyor ben o zaman çok da panikliyorum, endişeleniyorum. Aşırı derece korkuyorum. Korktuğum an ve deprem olduğu zaman annem hissetmediği zaman, ben depremi gördüğüm zaman annem bana diyor ki hayal ediyorsun deprem falan olmadı. Birisi bir yeri salladığı zaman korkumdan lambaya bakıyorum acaba deprem mi oldu falan. Ama gerçekten de bu depremden sonra epey bir psikolojim gitti.

Katılımcılar deprem yaşantısından sonra öfke sorunları yaşamışlardır. Bazı katılımcılar depremden sonra uyku sorunları yaşadıklarını, depremin gerçekleştiği saatte uyumaktan korktuklarını, yalnız yatmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. K4 deprem konusunun kendisini nasıl hissettirdiğini ‘‘Sinirli oluyorum. Bazen depremlerden bahsediyorlar o zaman daha sinirli oluyorum. O gecelerde bazı zamanlar uyanıyorum deprem oldu mu diye. ‘’ sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılardan bazıları depremden sonra akademik yaşantılarıyla ilgili, derslere odaklanmada güçlük, konsantrasyon sorunları, motivasyon kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yaşadığı konsantrasyon sorunlarını K12 ‘‘Önceleri dersimi falan rahat çalışıyordum. Şimdi biri çalışma masamı, sandalyemi sallasa bile korkuyorum yani sallansa deprem olacak diye. İçime korku geliyor korkudan bir şey yapamıyorum.’’ sözleriyle ifade etmiştir.

Travmatik Yaşantıyı Etkileyen Faktörler Temasına Ait Bulgular

Bu tema katılımcılar üzerinde depremin olumsuz ve travmatik etkilerini güçlendiren, travmatik stres yaşantısını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen faktörleri içermektedir. Katılımcılar tarafından en yoğun ifade edilen faktörün ailenin depreme olan tepkisi olduğu görülmüştür. K17 ailesinin depreme olan tepkisinin kendisine olan etkisini şu şekilde özetlemiştir:

Ailemden açıkçası çok aşırı tepkiler görmedim ben. Mesela benim bir arkadaşım vardı o da benim gibi tek başına yakalanmıştı depreme ve çok bağırmıştı ailesi ve kardeşleri. Onların

büyük duyguları onu da etkilemişti. Ailem depremi daha sakin karşıladığı için ben o kadar etkilenmedim.

Depremden sonra meydana gelen ev hasarı ve yıkımı depremin olumsuz etkisini güçlendirmiştir. Katılımcılardan bazıları depremi yaşadıkları ve hasar alan evlerinde yaşamaya devam etmek zorunda kaldıklarını belirterek, bu durumun kendilerini kötü etkilediği ifade etmiştir. Aynı zamanda depremden sonra evden ayrılmak zorunda kalan ve taşınabilecek ev bulmakta güçlük yaşayan katılımcılar da bu durumun kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. K18 depremden sonraki deneyimlerini şu sözler ile açıklamıştır:

Depremden sonra yaklaşık bir hafta kadar tırda kaldık. Babamın tırında. Ondan sonraki bir hafta kadar da minibüste kaldık. Tespitler yapıldığında yaşadığımız apartman ağır hasarlı çıkmıştı. Ev bulamıyorduk. Yaklaşık 4-5 ay boyunca ağır hasarlı evde kaldık oturduk. Binada kimse yoktu sadece bizdik. Oturduğum yerde bile sallanıyordum depremden.

Öğrencilerin depremden sonra yaşadıkları travmatik etkiyi arttıran bir diğer faktör depremden sonra meydana gelen artçı sarsıntılar olmuştur. Depremden sonra yapılan televizyon haberleri ve sosyal medya içeriklerinin katılımcıları olumsuz etkilediği görülmüştür. K9 bu konudaki deneyimlerini ‘‘Beni görüntüler etkiledi. Bazen sosyal medyada karşıma çıkıyordu, sonuçta sosyal medya ne zaman çıkacağı belli olmadığı için. Instagramda çıkınca tekrar aklıma geliyor.’’ sözleriyle özetlemiştir.

Bazı katılımcılar depreme yakalanma şekillerinin hissettikleri olumsuz etkileri arttırdığını belirtmiştir. Depreme yalnızken ve uyuyorken yakalanmak katılımcılar üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Deprem sırasında ve sonrasında maruz kalınan olumsuz durumların travmatik stres yaşantısını etkilediği, tanık olunan çığlıkların, yıkım ve yaralanmaların katılımcılar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmüştür. Depremden etkilenme düzeyini etkileyen son faktörün okulların bulunduğu konum olduğu fark edilmiştir. Öğrenim gördükleri okul konteyner kentin yanında olan katılımcılar, bu nedenle deprem yaşantısını sürekli hatırladıklarını, konteynerde yaşayan depremzedeler için kendilerini üzgün-mutsuz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Konteyner kentin yanında bulunan okulda eğitim gören K14 hislerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Benim sınıfımda bir arkadaşım da orda kalıyor. Yani gidip geliyor. Daha üzücü yani bu durumda. Üzülüyor insan yani arkadaşım da böyle durumları da iyi değil, evleri yıkılmış, orda eşyaları falan her şeyleri gitmiş. Oraya baktığımda o depremde yaşadığım an gözümün önünde geçiyor.

Deprem Travmasıyla Başa Çıkma Temasına Ait Bulgular

Bu tema ortaokul öğrencilerin depremin travmatik etkileriyle başa çıkarken kullandıkları stratejileri içermektedir. Katılımcıların deprem travmasıyla başa çıkarken kişisel ve çevresel stratejiler kullandıkları görülmüştür.

Katılımcıların depremin olumsuz etkileri ve travmatik stresi kontrol etmede kullandıkları kişisel stratejiler şunlardır; karakter özellikleri, odak değiştirme, aktiviteler-hobiler, depreme önlem alma, depremden olumsuz etkilenenlere yardım eden kişi olma, nefes egzersizleri, manevi-dini duygular ve maruz kalma. K21 depremin olumsuz etkileriyle nasıl başa çıktığını “Evet ben de çok çabaladım. Düşünmemeye çalıştım. Zaten zorundayız. (gülümser) Yani hiç düşünmeyeceğim dedim odaklanmaya çalıştım derslerime. Güzel şeyler yaşamaya çalıştım. O zaman şu an şöyle annemin yanındayım, güzel şeyler düşünmeye çalıştım (gülümseme) çünkü o zaman çok korkmuştum.” sözleriyle özetlemiştir. Yeni hobiler edinmenin kendisine iyi geldiğini ifade eden K1 deneyimlerini “Depremden sonra kendime hobi olarak puzzle yapmayı bulmuştum. Deprem sürecinde tam 1000 parçalık bir puzzle bitirdim. Ve artık onla mesela yani orda tek belki çiçekler ektik, çiçeklere su verdim.” sözleriyle açıklamıştır.

Deprem travmasıyla başa çıkarken kullanılan bir diğer yöntem de çevresel destek stratejileri olmuştur. Katılımcılardan elde edilen bilgilerle bu stratejilerin; aile desteği, akran desteği, konteynerde kalmak, psikolojik yardım alma ve maddi yardımlar olduğu görülmüştür. Katılımcılar tarafından en yoğun ifade edilen destek kaynağı aile ve akran desteği olmuştur. K12 ailesinin kendisine olan desteğini “Bana ailem destek oldu. Beraber oturup konuşuyorduk mesela. Deprem olursa şöyle yapalım diye. Sürekli bu konuda konuşuyorduk Elazığ deprem bölgesi olduğu için.” sözleriyle açıklamıştır.

Deprem nedeniyle evleri ağır hasar gören veya yıkılan, bundan dolayı konteyner kentte yaşamaya başlayan katılımcılar; yaşamak zorunda kaldıkları konteynerde kendilerini daha güvende hissettiklerini belirterek bu durumun depremin olumsuz etkileri ile daha iyi başa çıkmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca depremden sonra alınan psikolojik ve maddi yardımların da deprem travmasıyla başa çıkmada katılımcılara destek olduğu görülmüştür. K20 konteynerde depremden sonra yaşamının nasıl bir deneyim olduğunu şu sözlerle özetlemiştir:

Aslında konteyner biraz ufak bu yüzden insan zorlanıyor. Yani bir odan yok mesela bir çalışma masası koysan biraz alan daralıyor. Yerde falan ders çalışıyorum bu da biraz zor. Ama böyle konteynerde yaşayınca insanın evi gibi oluyor sonuçta ve ben burda kala kala bazen unutuyorum. Konteynerde şimdi üste bir ev yok bu yüzden deprem olsa da yıkılmayacağı için bazen tek kalıyorum orda korkmuyorum.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmayla elde edilen ilk bulgular ortaokul öğrencilerinin depremi nasıl tanımladıkları ve algıladıklarına ilişkin bulgulardır. Çocukların depremi doğal afet, ölüm, yıkım ve şiddetli sarsıntı olarak algıladıkları, deprem sırasında ve sonrasında meydana gelen yıkımın çocuklar üzerinde olumsuz etki oluşturduğu, deprem sırasında ve sonrasında gelen olarak yoğun korku yaşadıkları görülmüştür. Katılımcıların yaptıkları bu tanım ve algıları yerleşim yerlerinin yıkıma uğraması ve çevrenin enkaz haline gelmesi etkilemiştir. Demir-Yıldız ve Demir-Öztürk (2023) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların depremi; korku, ölüm, yıkım, kayıp, terkedilme, sarsıntı ve inancı hatırlatan bir olgu olarak tanımladıkları görülmüştür. Yılmaz vd. (2011), çalışmasında depremden sonra hasarlı binaların, yıkım ve enkazın bireyler üzerinde olumsuz etki yarattığı belirtilmiştir. Tanhan ve Mukba (2015) tarafından yapılan çalışmada depremin çocuklarda yoğun korku ve sevdiklerini kaybetme kaygısı yarattığı belirtilmiştir. Balcı (2016) çalışmasında çocukların yardım çılgınlıkları ve bağırtılardan yoğun olarak bahsettiklerini ifade etmiştir. Erdem (2019), Marmara depremi ile ilgili yapılan anma etkinliklerinin, gazete-TV haberlerinin depremi ve depreme bağlı negatif duyguları hatırlattığını, Ohnuma ve diğerleri (2023), afetzedelerin televizyon görüntülerine maruz kalmanın çocuklarda uzun süreli travmatik etkilere neden olabileceği belirtilmiştir. Fan vd. (2015) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin deprem yaşantısından sonraki TSSB semptomlarında bir yıldönümü tepkisi verdikleri görülmüştür.

Araştırmayla elde edilen diğer bulgu depremden sonra meydana gelen değişimlere yöneliktir. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda öğrencilerin hayatlarında depremden sonra olumlu ve olumsuz değişimler meydana geldiği görülmüştür. Öğrenciler depremden sonra kendilerinde; sabırlı olma, minnet-şükran duyma, depreme karşı önlem alma, daha iyi bir çevrede yaşama gibi gelişmeler olduğunu belirtmiştir. Bireylerde deprem gibi travmatik olaylardan sonra oluşan pozitif değişimler, zorluktan sonra büyüme, stresle ilişkili büyüme, travma sonrası gelişim gibi kavramlarla tanımlanmaya çalışılmış ve bu değişimleri en doğru şekilde karşılayan kavramın travma sonrası büyüme olduğu sonucuna ulaşılmıştır (İnci ve Boztepe, 2013; Tarım, 2019). Deprem yaşantısından sonra TSSB ile TSB arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Kardaş ve Tanhan, 2018; Yoshida vd., 2016). Jieling ve Xinchun (2016) araştırmasında sosyal destek düzeyinin travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme düzeyini etkilediği ifade edilmiştir. Deprem yaşantısı nedeniyle bazı katılımcılar depremden geçmişte olduğu kadar korkmadıklarını ve özellikle depreme karşı tedbir-önlem alma davranışını kazandıklarını belirtmişlerdir. Özkorkmaz ve diğerleri (2023) tarafından yapılan çalışmada deprem farkındalığının ve deprem eğitimlerinin önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır. Aykaç ve diğerleri (2024) araştırmasında depremden sonra çocuklarda; stres, öfke, içe kapanıklık, ifade becerileri eksikliği gibi olumsuz değişimler yaşandığı belirtilmiştir. Tan-Gülünay ve diğerleri (2024) deprem nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan öğrencilerin en çok yeni ve farklı bir ortama girmekten kaynaklanan

adaptasyon ve arkadaş edinememe sorunu yaşadıklarını belirtmiştir. Deprem nedeniyle yaşadıkları yeri geçici ya da kalıcı olarak değiştirmek zorunda olan çocuk ve ergenler yeni yaşam alanlarında dil, din, kültür gibi nedenlere bağlı uyum problemleri, arkadaşlık ve aile ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedir (Karabulut ve Bekler, 2019; Sarman, 2012).

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu çocuklarda depremden sonra meydana gelen fiziksel, psikolojik ve duygusal sorunları içeren depremin travmatik etkileridir. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda depremin çocuklar üzerindeki travmatik etkileri; yeniden yaşantılama, kaçınma ve artan uyarılmışlık tepkileri olduğu görülmüştür. Deprem yaşantısı bireylerde travmatik stres, anksiyete, depresyon ve dissosiyasyon düzeylerini arttırmaktadır (Dönmez-Yıldırımhan, 2024; Kurt ve Gülbahçe, 2019; Taşçı ve Özsoy, 2021). Çocuklarda depremden sonra kapalı alan ve ebeveynlerden ayrılma korkusu gelişebilmektedir (Ataç ve Özsezer, 2021). Deprem yaşantısı bireylerde ufak sarsıntılarda bile deprem olduğunu düşünme, kaçma, korku ve panik tepkileri vermelerine neden olmaktadır (Dönmez-Yıldırımhan vd., 2024). Özer ve diğerleri (2024) tarafından yapılan araştırmada deprem yaşantısından sonra öğrencilerin uyku düzensizliği yaşadıkları ve sürekli depremi hatırladıkları görülmüştür. Deprem yaşantısına maruz kalma okullaşma oranını, derslere yönelik ilgi ve motivasyon düzeyini, öğrencilerin okula devamını olumsuz etkilemektedir (Limoncu ve Atmaca, 2018; Karabulut ve Bekler, 2019; Shidiqi vd., 2023).

Araştırmayla elde edilen bulgulardan biri de travmatik yaşantıyı etkileyen faktörlerdir. Çocukların depreme verdiği tepkinin düzeyi üzerinde ailenin depreme verdiği tepkinin önemli bir rolü olduğu görülmüştür. Ailelerin deprem yaşantısına verdiği yoğun tepki çocukların travmatik stres düzeyinin artmasına, soğukkanlı tepki ise katılımcıların depremden daha az etkilenmesine neden olmaktadır (Sarman, 2012). Nagae ve Nagano (2023) tarafından yapılan araştırmada deprem sırasında ebeveynlerinden ayrı yaşayan çocukların daha ciddi ve uzun süreli etkilendiği görülmüştür. Ev hasarı ve yıkımının çocuklar üzerindeki deprem yaşantısından kaynaklanan olumsuz etkileri güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Deprem sonrasında yaşanan yerdeki hasar düzeyinin travmatik stres üzerinde önemli ölçüde etkilidir (Kardaş, 2013). Depremden sonra meydana gelen artçı depremlerin depremin travmatik etkilerini güçlendirdiği, medyada karşılaşılan haber ve görüntülerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkiyi arttırdığı görülmüştür. Elazığ depremi gerçekleşikten sonraki bir ay içerisinde şiddeti 4'ten büyük 24 artçı deprem yaşanmış ve bu artçı sarsıntılar katılımcılar üzerinde travmatik stres yaşantısını olumsuz etkileyerek bu yaşantının daha uzun sürmesine neden olmuştur (Bedirli, 2014). Depremin yarattığı yıkım ve yaralanmaların birçok medya platformunda yayınlanması ve katılımcıların istemsiz bir şekilde bu içeriklerle karşılaşmaları depremin travmatik etkisini güçlendirmektedir (Erdem, 2019; Ohnuma vd., 2023). Depreme yakalanma anı ile deprem sırasında ve sonrasında maruz kalınan olumsuz durumların

depremin travmatik etkisi arttırdığı fark edilmiştir. Çocuklar üzerinde depremin olumsuz etkisini arttıran son unsurun okulun konteyner kentini yanında yer alması olduğu görülmüştür.

Araştırmayla elde edilen son bulgu çocukların travmatik stresle başa çıkmak ve depremin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla başvurdukları kişisel ve çevresel stratejilerdir. Farklı araştırmalar depremin neden olduğu travmatik stresle başa çıkmada kişilik özelliklerinin (Kardaş, 2013), aktivitelerde bulunmanın, hobiler edinmenin (Aker, 2012; Güven, 2010), dini duygu ve ritüellerin (Gülmez, 2008; Önen ve Kızılgöçer, 2024), psikolojik ve duygusal destek vermenin (Aker, 2012), depreme hazırlıklı olmanın (Nuraeni vd., 2023) önemli olduğunu göstermektedir. Aile ve akranlarla deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini paylaşmanın, zaman geçirmenin ve farklı aktivitelerde bulunmanın deprem travmasıyla başa çıkmada katılımcılara yardımcı olduğu fark edilmiştir. Sarıgül (2023), kız öğrencilerin depremden sonra aile, akran ve akrabalarından destek aldıklarını belirtmiştir. Aile ve arkadaşlarından destek alan bireyler daha hızlı bir şekilde psikolojik iyileşme yaşamaktadır (Uygur, 2024). Afetlerden sonra bireylerin güvenilir konutlara yerleştirilmesi (Limocu ve Atmaca, 2018), maddi yardımların verilmesi, ihtiyacı olan kişilere yiyecek ve giyecek yardımlarının ulaştırılması (Güven, 2010), psikososyal destek hizmetlerinin sunulması (Kukuoğlu, 2018) bireylerin iyilik halini arttırmaktadır.

Deprem yaşantısının ortaokul öğrencileri üzerindeki travmatik etkilerini incelemek amacıyla yapılan araştırmada, deprem yaşantısının her birey için öznel bir deneyim olduğu fark edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin deprem yaşantısından etkilenme düzeyleri arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu, öğrencilerin aynı yaşantıya farklı anlamlar yükledikleri görülmüştür. Yapılan araştırma sonucunda ulaşılan bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, deprem yaşantısının ortaokul öğrencileri için hayatlarının normal akışını ve düzenini bozan, olumsuz duygu ve durumları ortaya çıkaran travmatik bir olay olduğu görülmüştür. Depremlerin ansızın ve beklenmedik bir şekilde meydana gelmesi, önlenememesi, fiziksel yıkıma yol açması, ev ve okulların kullanılamaz hala gelmesi, zorunlu çevre değişikliklerine neden olması, artçı sarsıntılarla süreklilik kazanması, medya araçlarıyla deprem yaşantısının tazelenmesi depremden sonra çocuklarda fiziksel, ruhsal, sosyal ve duygusal problemler doğurmaktadır.

Aynı deneyimi paylaşmalarına rağmen deprem yaşantısından etkilenme düzeyinde çocuklar arasında farklılık bulunmaktadır. Çocukların depremden etkilenme düzeyleri ve süreleri üzerinde ailelerin deprem anında ve sonrasında verdikleri tepkinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Deprem yaşantısı çocuklarda sıklıkla olumsuz değişimler ve travmatik etkiler yaratırken bazı çocuklarda depremden sonra olumlu değişimlerde gerçekleşmiştir. Bu olumlu değişimler kendini karakter güçleri, depreme önlem alma ve depreme hazırlıklı olma şeklinde göstermektedir. Tüm bireyler için zorlayıcı ve başa çıkması güç olan deprem travmasıyla başa çıkarken; aile ve akran desteği, karakter güçleri,

psikolojik uzman desteği ve sosyal yardım faktörleri etkilidir. Bu faktörlerin depremler meydana gelmeden ve depremlerden hemen sonra güçlendirilmesi, çocukların olası bir deprem felaketinden ruhsal ve duygusal olarak daha az zarar görmelerinde ve bu yaşantıyla daha güçlü bir şekilde başa çıkmalarında etkili olacaktır.

Araştırma sonucunda uygulayıcılara ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur. İlk olarak araştırma sonuçları dikkate alındığında depremden olumsuz etkilenen öğrencilerin yeterli düzeyde psikolojik destek almadıkları görülmüştür. Okul psikolojik danışmanlarının depremden sonra bireysel ve grup çalışmalarına ağırlık vermesi önemli görülmektedir. Öğrenciler üzerinde depremin olumsuz etkisini arttıran önemli bir unsur ailelerin depreme olan tepkisidir. Bu nedenle çocukların depremin travmatik etkilerini daha az ve kısa sürede hissetmeleri aynı zamanda deprem yaşantısıyla daha kolay başa çıkabilmeleri için aile eğitimleri verilmesi, farklı çalışmalarda, araştırmancının ebeveyn ve çocuklarla birlikte yürütülmesi önerilmektedir. Araştırma sonucunda deprem felaketinden sonra olumlu değişimlerin ve gelişmelerin de yaşanabileceği sonucuna ortaya çıkmıştır. Çocuk ve ergenlerde deprem yaşantısı sonrası travma sonrası büyüme ve büyümeyi destekleyen faktörler hakkında çalışmalar yapılması önerilmektedir. Son olarak yapılan araştırma kesitsel bir çalışmadır. Depremin çocuklar ve ergenler üzerindeki uzun süreli ve kronik etkilerini incelemek amacıyla boylamsal çalışmaların yapılması önerilmektedir.

5. KAYNAKÇA

- AFAD (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) mw 6.8 depremine ilişkin ön değerlendirme raporu. Deprem Dairesi Başkanlığı. https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9027f5c3aa4712a_ek.pdf
- Ahmed, S. K. (2024). The pillars of trustworthiness in qualitative research. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2024.10005>
- Aker, A. T. (2006). 1999 Marmara Depremleri: Epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 204-212. <https://www.turkpsikiyatri.com/PDF/C17S3/1999Marmara.pdf>
- Aker, A. T. (2012). Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım. Türkiye Psikiyatri Derneği, [https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2132017203253Travmatik Strese Psikolojik Yaklasim.pdf](https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2132017203253Travmatik_Strese_Psikolojik_Yaklasim.pdf)
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15. <https://dergipark.org.tr/en/pub/scd/issue/37934/414035>
- American Psychiatric Association. (1980). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (3rd ed.; DSM-III.). Washington, DC: Author.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). Ruhsal bozuklukların tanıs ve sayımsal el kitabı. (DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'ndan, Çev. Köroğlu, E.). Beşinci baskı, Hekimler Yayın Birliği: Ankara.
- Ataç, M. & Özsezer, G. (2021). Depremden etkilenen çocuk ve ergenlerin ruhsal durumu ve hemşirelik yaklaşımı. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 1 (1), 22-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eadsjml/issue/75976/1256866>
- Aykaç, B., Akdaş, E., Leblebicier, B. Ö., & Meral, H. (2024). Depremin Çocuklar Üzerindeki Psikolojik ve Davranışsal Etkileri. *Ulusal Özgün Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 21-36. <https://www.ulusalegitimdergisi.com/index.php/pub/article/view/16/14>
- Bağbancı, S. (2015). Doğal afetlerin afetzedeler üzerine psikolojik etkileri: Trabzon ili örneği (Tez No: 421647) [Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Balcı, L. (2016). Deprem travmasının kuşaklararası aktarımının ortaokul öğrencileri üzerinden incelenmesi. (Tez No: 469579) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bedirli, B. (2014). Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: Düzce Depremi'nden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri. (Tez No: 358812) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bulut, S. (2009). Depremden sonra çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin yaş ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), 43-51. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200035>
- Büyükoztürk, Ş. (2020). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (28. Baskı). Pegem Akademi.
- Çapar, T. (2016). 1999 Marmara depremlerinin etkilerinin travma sonrası gelişim modeli çerçevesinde değerlendirilmesi. (Tez No:676046) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Çelik, H., Başer-Baykal, N. & Kılıç-Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406. <http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m>
- Çolak, B., Kokurcan, A. & Özsan-Hüseyin, H. (2010). DSM'ler boyunca travma kavramının seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19-25. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000322
- Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitapevi. (Çalışmanın orijinali 2013'te yayımlanmıştır)
- Dalenberg, C. J., Straus, E., & Carlson, E. B. (2017). Defining trauma. In S. N. Gold (Ed.), *APA handbook of trauma psychology: Foundations in knowledge* (pp. 15–33). *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/0000019-002>
- Demir-Yıldız, C. & Demir-Öztürk, E. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Depreme İlişkin Metaforik Algıları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 308-316. <https://doi.org/10.32329/uad.1313899>
- Dönmez-Yıldırımhan, A., Koşucu, A., Başkaya, M. K., & İltar, F. (2024). Depremden Etkilenen İlkokul Öğrencilerinde Görülen Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Ulusal Özgün Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 1-15. <https://www.ulusalegitimdergisi.com/index.php/pub/article/view/33/33>
- Erdem, P. (2019). 17 Ağustos Marmara depremi'ni anma töreni haberlerinde cisimleşen belleği okumak. *Selçuk İletişim*, 12(1), 142-163. <https://doi.org/10.18094/josc.470867>
- Fan, F., Long, K., Zhou, Y., Zheng, Y., & Liu, X. (2015). Longitudinal trajectories of post-traumatic stress disorder symptoms among adolescents after the Wenchuan Earthquake in China. *Psychological Medicine*, 45(13), 2885. <https://doi.org/10.1017/S0033291715000884>
- Giller, E. (1999). What is psychological trauma. *Sidran Institute*, 15, 2021. <https://konselingindonesia.com/read/296/what-is-psychological-trauma.html>
- Gülbahçe, A. & Kurt, E. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 957-972. <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A3%3A14312179/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Aagcd%3A141122759&crl=c>
- Gülmez, Ü. (2008). Deprem tecrübesi yaşayanlarda dinsel anlamlandırma biçimleri ve tutumlar. (Tez No:221181) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Güven, K. (2010). Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez No:250401) [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Hacıoğlu, M., Aker, T., Kutlar, T. & Yaman, M. (2002). Deprem tipi travma sonrasında gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri alt tipleri. *Düşünen Adam*, 15(1), 4-15.
- İmik, Ü., & Aydoğdu, C. (2023). 6 Şubat depremlerinin Malatya İnönü Üniversitesi müzik bölümü öğrencileri üzerindeki etkileri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 9(2), 230-238. <https://doi.org/10.22252/ijca.1410794>

- İnci, F. & Boztepe, H. (2013). Travma sonrası büyüme: öldürmeyen acı güçlendirir mi? *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(2),80-84. <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA365982236&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=13093568&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7E4118d960&aty=open-web-entry>
- İşmen, A. E. (2006). Depremin psikolojik etkileri: Daha az zarar görmek mümkün mü? *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, 16(1), 349-362. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/59119/>
- Jieling, C., & Xinchun, W. (2017). Post-traumatic stress symptoms and post-traumatic growth among children and adolescents following an earthquake: A latent profile analysis. *Child and Adolescent Mental Health*, 22(1), 23-29. <https://doi.org/10.1111/camh.12175>
- Kalyoncu, E. (2003). 12 Kasım 1999 Düzce depremini yaşayan dokuz yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin incelenmesi (Tez No:145147) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karabulut, D. & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 364-376. <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>
- Kardaş, F. (2013). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. (Tez No:339873) [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kardaş, F., & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2018.60>
- Khan, Y. S., Khan, A. W., & Alabdulla, M. (2023). The psychological impact of the Turkey-Syria earthquake on children: addressing the need for ongoing mental health support and global humanitarian response. *European Journal Of Psychotraumatology*, 14(2), 2249788. <https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2249788>
- Koçer, A., & Koçak, O. (2023). 2023 depremleri ve uzaktan eğitimin yükseköğretim öğrencilerinin psikolojik durumlarına etkisi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 71-91. <https://doi.org/10.51948/auad.1324641>
- Kokurcan, A. & Özsan-Hüseyin, H.(2012). Travma kavramının psikiyatri tarihindeki seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1-2-3), 19-24. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000330
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psiko eğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi* 1(1), 39-52. <https://dergipark.org.tr/en/pub/afet/issue/36958/412005>
- Kutlu-Ünal, S. (2019). Deprem kavramı algısı ve depreme ilişkin değerlendirmeler; 8 Mart 2010 Okçular-Kovancılar depremi örneği araştırılması (Tez No:606211) [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Limoncu, S. & Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), <https://doi.org/132-143.10.5505/megaron.2017.49369>
- Nagae, M., & Nagano, E. (2023, November). Long-Term Effects of the Kumamoto Earthquake on Young Children's Mental Health. In *Healthcare* (Vol. 11, No. 23, p. 3036). MDPI. <https://doi.org/10.3390/healthcare11233036>

- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(ek Sayı 2), 150-155. <https://doi.org/10.5222/otd.supp2.2012.150>
- Nuraeni, A., Ilham, S. N. P., Raihani, N., Puspitasari, R. D., Fauziyah, N. A., & Oruga, M. D. (2023). Education Methods to Improve Earthquake Preparedness Among Students: A Literature Review. *Media Karya Kesehatan*, 6. <https://doi.org/10.24198/mkk.v6i1.46209>
- Ohnuma, A., Narita, Z., Tachimori, H., Sumiyoshi, T., Shirama, A., Kan, C., ... & Kim, Y. (2023). Associations between media exposure and mental health among children and parents after the Great East Japan Earthquake. *European journal of psychotraumatology*, 14(1), 2163127. <https://doi.org/10.1080/20008066.2022.2163127>
- Önen, R. Ş., & Kızılgeçit, M. (2024). Depremin Lise Öğrencilerinin Dinsel İnanç-Tutum-Davranış Örüntüleri Üzerindeki Etkileri: 2023 Diyarbakır Depremi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (9), 63-98. <https://doi.org/10.59379/tdpd.1466670>
- Özdemir, G. (2024). Asrın Felaketi Olarak Nitelendirilen 6 Şubat Depremlerinin Eğitim Süreçlerine Yansımaları. *New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches*, 9(23), 45-54. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11079924%20>
- Özden, M. Ş. (2013). Depreme bağlı travmatik stres ve depresyon belirtilerinin göç ve sosyal destek kaybı ile ilişkisine yönelik çok faktörlü bir inceleme (Tez No:342389) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özer, S., Bakır, V. & Şaşmaz, İ. (2024). Depremin çocuklar üzerindeki etkisinin incelenmesi: Nitel bir araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 1075-1087. <https://doi:10.33206/mjss.1394377>
- Özkan, B. & Çetinkaya-Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1535450>
- Özkorkmaz, H., Türk, M. M., Taşyürek, K., Taşyürek, M., Baran, S., & Güler, T. (2023). 7. Sınıf Öğrencilerinin Deprem Hakkındaki Farkındalıklarının İncelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(96), 1346-1362. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8112114>
- Patton, M. Q. (2018). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Powell, T., Wegmann, K. M., & Backode, E. (2021). Coping and Post-Traumatic Stress in Children and Adolescents after an Acute Onset Disaster: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4865. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094865>
- Raccanello, D., Rocca, E., Barnaba, V., Vicentini, G., Hall, R., & Brondino, M. (2023). Coping strategies and psychological maladjustment/adjustment: A meta-analytic approach with children and adolescents exposed to natural disasters. *In Child & Youth Care Forum*, 52(1), 25-63. <https://doi.org/10.1007/s10566-022-09677-x>.
- Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A., & Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197. https://jag.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_6_4_189_197.pdf

- Sarıgül, A. (2023). Depremi Deneyimlemiş Kız Üniversite Öğrencilerinin Deprem Sonrası Sosyal Destek Uygulamalarına İlişkin Fenomonolojik Bir Çalışma. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 3 (3), 21-37. <https://doi.org/10.5505/sec.2023.46330>
- Sarman, A. (2012). Elazığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler (Tez No:308030) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Shidiqi, K. A., Di Paolo, A., & Choi, Á. (2023). Earthquake exposure and schooling: Impacts and mechanisms. *Economics of Education Review*, 94, 102397. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2023.102397>
- Süzen, B. (2015). 1999 Marmara Depremini yaşamış bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Tez No:398312) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şakiroğlu, M. (2011). Positive outcomes among the 1999 Düzce earthquake survivors:earthquake preparedness behavior and posttraumatic growth. (Tez No:300536) [Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şeker, B. D. & Akman, E. (2014). Van depremi sonrası duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler: polis örnekleme incelemesi. *Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(27), 215-231. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.269510>
- Şıkoğlu, E. & İnce-Güney, Y. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) Depremi'nin kent merkezi. *Dirençlilik Dergisi*, 4(2), 275-292. <https://doi.org/10.32569/resilience.779242>
- Tanhan, F. & Muhba, G. (2015). Depreme ilişkin algındeprem yaşayan ilköğretim öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1581-1601. <https://doi.org/10.14687/ijhs.v12i2.3360>
- Tan-Gülünay, C., Anar, N. Anar, K., Çelik, S. & Çelik, Ş. (2024). “Kahramanmaraş Deprem’i Sonrası Göç Eden Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunların Öğretmen, Veli ve Öğrenci Bakış Açılılarıyla İncelenmesi (Samsun İl Örneği)”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 10(79): 94-110. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10582260>
- Tarım, B. (2019). Yas yaşantısında travma sonrası büyüme. (Tez No: 578264) [Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Taşçı, G. & Özsoy, F. (2021). Deprem travmasının erken dönem psikolojik etkileri ve olası risk faktörleri. *Cukurova Med Journal*, 46(2), 488-494. <https://doi.org/10.17826/cumj.841197>
- Tuncer, N., Sözen, Ş. & Sakar, Ş. (2021). Earthquake awareness in preschool education: the project of "earthquake! you are smaller than me", example of Tokat. *International Journal of Educational Spectrum*, 3(1), 1-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijesacademic/issue/60410/756668>
- Uygun, S. S. (2024). Deprem mağduru üniversite öğrencilerinin sahip oldukları sosyal destek ağlarının travma sonrası psikolojik iyileşmeye yönelik algı ve görüşleri. *Akademik Yaklaşım Dergisi*, 15(1)-Deprem Özel Sayısı, 697-723. <https://doi.org/10.54688/ayd.1409163>
- Ülker, A., Avşaroğlu, S., Avşaroğlu, H., & Elyan, E. (2024). Türkiye’de Deprem Psikolojisi ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Analizi. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 9(117), 9139-9149. <https://doi.org/10.29228/sssj.72665>

- Wibowo, Y. A., Safriani, E. W., Ronggowulan, L., Dewi, R. P., Hafida, S. H. N., Widiyatmoko, W., Wardhani, P. I., Septiningrum, U. A. D., Putri, S. A., Aris, I. A. & Wijayanto, S. R. (2023). Adaptive capacity and resilience to the earthquake among students in klaten regency. *GeoEco*, 9(2), 223-241. <https://doi.org/10.20961/ge.v9i2.75292>
- Yang, Y. K., Yeh, T. L., Chen, C. C., Lee, C. K., Lee, I. H., Lee, L. C., & Jeffries, K. J. (2003). Psychiatric morbidity and posttraumatic symptoms among earthquake victims in primary care clinics. *General Hospital Psychiatry*, 25(4), 253-261. [https://doi.org/10.1016/S0163-8343\(03\)00022-7](https://doi.org/10.1016/S0163-8343(03)00022-7)
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2000). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (2. Baskı). Seçkin.
- Yılmaz, A. (2004). 3 Şubat 2002 Sultandağı depreminin öğrenciler ve öğrenmeleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi (Tez No:147518) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, A., Korkmaz, S. Z. & Korur, S. (2011). Depremler ve sonrasında yaşanan çevre sorunları. *e-Journal of New World Sciences Academy Engineering Sciences*, 6(4), 1212-1223. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsaeng/issue/19856/212699>
- Yoshida, H., Kobayashi, N., Honda, N., Matsuoka, H., Yamaguchi, T., Homma, H., & Tomita, H. (2016). Post-traumatic growth of children affected by the Great East Japan Earthquake and their attitudes to memorial services and media coverage. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 70(5), 193-201. <https://doi.org/10.1111/pcn.12379>

Extended Abstract

On January 24, 2020 at 20.55, an earthquake centered in Elazığ/Sivrice with a depth of 8.05 km and an intensity of 6.8 occurred (AFAD, 2020). The earthquake is thought to have created economic, social and traumatic effects not only regionally but also nationally. Earthquakes, which cause the most damage and destruction among natural disasters, create serious psychological effects that deeply shake people's lives, apart from the physical and structural destruction they create in the geography where they occur (Aker, 2006; 2012; Altun, 2018; Suzen, 2015). The negative consequences of the trauma caused by earthquakes are different in adults and children (Kalyoncu, 2003). Children, who are less experienced than adults in perceiving, evaluating and expressing themselves, are more affected by events such as earthquakes that result in destruction and death. Another factor that causes children to feel the traumatic effects of an earthquake more severely is their underdeveloped coping skills (Bulut, 2009; Nakajima, 2012).

The aim of this study is to examine the traumatic effects on the lives of middle school students who experienced an earthquake. The aim of the study was to explore the students' perceptions of the earthquake, the extent to which the earthquake affected their lives, which factors increase the level of traumatic stress and how they cope with traumatic stress. In this framework, the research problem was determined as "What are the traumatic effects of earthquake experience on middle school students?".

In the study, phenomenology design, one of the qualitative research methods, was chosen to examine the traumatic effects of the earthquake on middle school students in depth. The participants of the study were 25 middle school students selected by criterion sampling method, one of the purposive sampling methods. Individual interview technique was used to collect data in the study. The data obtained were analyzed using content analysis with MAXQDA-2020 qualitative data analysis program.

As a result of the research; 5 themes were reached. "Theme of Defining the Earthquake" describes how middle school students with earthquake experience define the earthquake and how they make sense of it, "Theme of Changes After the Earthquake" describes the changes that the earthquake experience caused in the lives of the participants, "Theme of Traumatic Effects of the Earthquake" describes the traumatic effects that occurred after the earthquake, "Factors affecting traumatic experience theme" includes the factors that reinforce the negative and traumatic effects of the earthquake and affect the traumatic stress experience of the participants, and "Coping with Earthquake Trauma Theme" includes the strategies used by secondary school students to cope with the traumatic effects of the earthquake.

When the findings obtained as a result of the research are evaluated as a whole, it is realized that earthquake experience is a subjective experience for each individual. The first findings of the study were how middle school students defined and perceived the earthquake. It was observed that children perceived earthquake as a natural disaster, death, destruction and severe shaking. The findings are supported by different research results (Balçı, 2016; Erdem, 2019; Fan et al., 2015; Kutlu-Unal, 2019; Sikoglu & Ince-Guney, 2020; Tanhan & Mukba, 2015; Yılmaz et al., 2011; Yılmaz, 2004). Another finding of the study is the positive and negative changes that occurred after the earthquake. This finding is supported by the research results of Capar (2016), Guven (2010),

Jieling and Xinchun (2016), Karabulut and Bekler (2019), Sakiroglu (2011) supported. Another finding obtained in the study is the traumatic effects of the earthquake, including physical, psychological and emotional problems that occur in children after the earthquake. This finding was supported by different research results (Atac & Ozsezer, 2021; Bagbancı, 2015; Karabulut & Bekler, 2019; Ozkan & Cetinkaya-Kutun, 2021; Sarman, 2012; Tascı & Ozsoy, 2021; Yılmaz, 2004). One of the findings of the study is the factors affecting traumatic experience. It was observed that the family's reaction to the earthquake played an important role on the level of children's reaction to the earthquake. Research findings supported the findings of Bedirli (2014), Ismen (2016), Kardas (2013), Sarman (2012), Seker and Akman (2014). The last finding of the study was the personal and environmental strategies that children used to cope with traumatic stress and reduce the negative effects of the earthquake. It was observed that children used many strategies to control traumatic stress. The research findings were supported by the findings of Aker (2012), Bedirli (2014), Gulmez (2008), Guven (2010), Kukuoglu (2018), Limoncu & Atmaca (2018), Ozden (2013), Suzen (2015).